

**Скупови речи су нпр.** одрасле занимљиве особе, змијски велики цар, шеста најдража година, своји најбољи цртежи и слично.

**Врста синтагме** се одређује према врсти главне речи. Дакле, синтагма може бити: именичка, придевска, прилошка и глаголска.

**Синтагма** је скуп од најмање две речи. Свака синтагма састоји се од главне речи и једног или више зависних чланова.

Различите врсте синтагми:

лепо певајући, веома лепа, необично брзо, сестрина ташна.



глагол

придев

прилог

именица

Различите врсте речи су главни чланови синтагми.

Зависни чланови синтагме могу стајати и испред и иза главне речи, на пример:

необично интересантан филм о одрастању



зависни члан    зависни члан    главна реч    зависни члан

**Структура синтагме:**

зависни члан + главна реч + зависни члан

### Именичка синтагма

Главна реч у овој врсти синтагме је именица, зато ћемо се задржати на зависним члановима. Све ове речи врше службу атрибута.

два дечака    живописни предели    нечија јакна



број

придев

придевска заменица

Ипак, зависни чланови именичке синтагме могу стајати и иза главне речи и тада су то именице или именичке синтагме у зависном падежу, на пример:

пита од шљива

хеклани столњак моје баке

шира синтагма (*столњак*)

ужа синтагма (*бака*)

## Главни реченични чланови

Они су потребни да би се образовала субјекатско – предикатска реченица.

Дечак спава.

↓ ↓

субјекат предикат

Дошла сам у школу. (изостављен субјекат, али се подразумева-ЈА)

Субјекат може стајати и у средини речи, и на крају реченице:

Затим је дошао отац.

Субјекат се може наћи у различитим падежима. У реченици: Одељење седмог разреда губи час физике подвуци субјекатски скуп речи. У ком се падежу он налази? Дат скуп речи је у **номинативу**.

У којим се падежима у следећим примерима налази субјекат?

Николу боли глава. Данас нема наставе. Ивани се спава.

↓

акузатив

↓

генитив

↓

датив

**Субјекат** је главни реченични члан који означава вршиоца радње или носиоца стања/особине исказаних предикатом. Субјекат изречен у номинативу назива се **ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ**, а субјекат у генитиву, дативу и акузативу **ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ**. Логичким субјектом у генитиву исказује се да ли неки појам постоји или не постоји; а логичким субјектом у дативу и акузативу означава се појам који је носилац неког стања.



Које врсте речи могу вршити функцију субјекта?

Именице: Задатак је тежак.

Именичке заменице: Она нас је победила.

Придеви: Брзи је све претекао.

Бројеви: Троје је стигло на време.

Глаголи: Учити је задовољство.

И показне заменице (овај, тај, онај) могу бити у служби субјекта. На пример: Ово је моја кућа. Тај нас је победио.

**Предикат** је централни реченични члан који означава радњу коју врши субјекат.

**Глаголски предикат** → прост (глагол у личном глаголском облику)  
→ сложен (глагол непотпуног значења + да + инфинитив или презент)

Глаголски предикат се слаже са субјектом у лицу, броју и роду (уколико глаголски облик разликује род-радни и трпни глаголски придев).

Нелични глаголски облици никад нису предикати: инфинитив, радни/трпни глаголски придев, глаголски прилог садашњи/прошли.

Глаголи непотпуног значења се деле на модалне и фазне глаголе: моћи, морати, хтети, смети, требати, желети...; почети, престати, стати, завршити...

Почињем писати писмо симпатији. Ти можеш да се обрачунаш са њим.

**Именски предикат:** глагол *јесам* или *бити* у личном облику + именска реч (именица, придев, заменица или број)

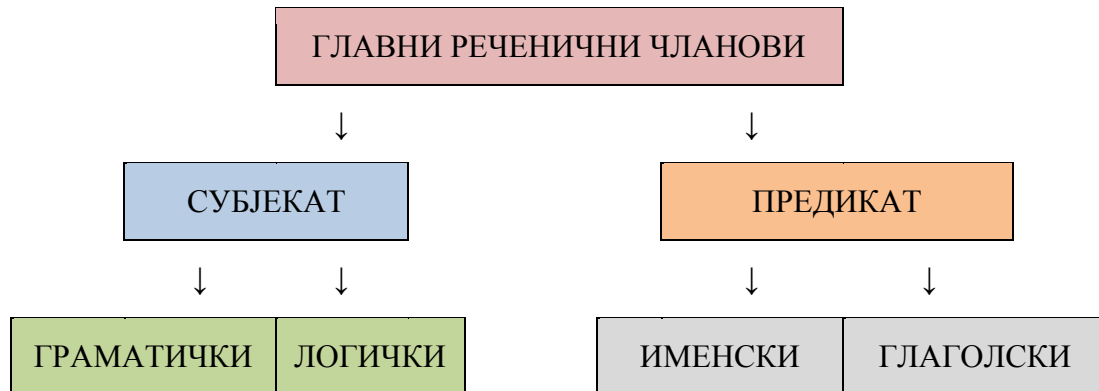
Ана је ученица.

Ана је добра.

Ана ће бити прва.

Ана је та.

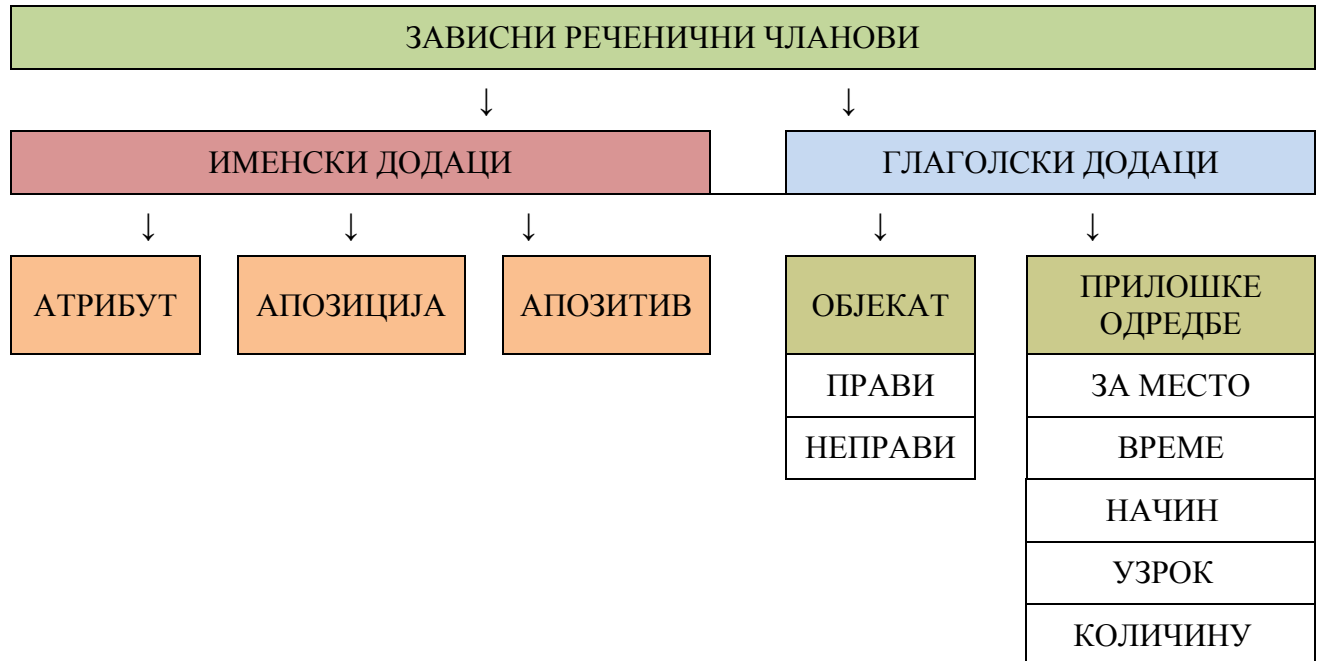
(именски део предиката)



## Зависни реченични чланови

Деца шетају улицом. Рекла сам другарици истину. Маја, моја сестра, уме лепо да пева.

На датим примерима ученици запажају да се неке од ових подвучених речи односе на именице, а неке на глаголе, па тако зависне реченичне чланове делимо на ИМЕНСКЕ ДОДАТКЕ и ГЛАГОЛСКЕ ДОДАТКЕ.



**Објекат** је члан у реченици који казује ко или шта трпи радњу.

Службу **правог** објекта (допуна **прелазних** глагола) врше именице, именичке заменице и именичке синтагме у акузативу без предлога и деоном генитиву који се може заменити акузативом без предлога.

Видела са Николу. Упознала сам и његовог брата. Срела сам их јуче.

Узми шећера и воде. Купила сам мало воћа.

**Неправи** објекат (допуна **непрелазних** глагола) налази се у акузативу са предлогом и било ком зависном падежу (генитиву, дативу, акузативу са предлогом, инструменталу и локативу).

Сећам се летовања. Посланици су одустали од гласања. – у генитиву

Деца су се обрадовала поклону. – у дативу

Мислим на тебе. – у акузативу са предлогом

Стално се бави пливањем. – у инструменталу

Причај ми о њему. Учествујте у игри. У школи инсистирају на долажењу. – у локативу

Неки глаголи непотпуног значења захтевају две допуне објектима:

Јелена је другарици позајмила књигу.

(неправи објекат)                      (прави објекат)

**Прилошке одредбе** означавају време, место, начин, узрок и количину вршења радње. У служби прилошких одредаба могу бити прилози и именице у зависним падежима, с предлогом или без њега.

Будим се пред зору. На семафору скрените десно. Године пролазе нервозним кораком. Тресла су ми се колена од страха. Претрчао је пет километара.

### Издвојене одредбе – апозиција и апозитив

1. Подвучи апозицију у следећим реченицама:

а) За викенд идемо у Братиславу, главни град Словачке.

б) Оцену ми је саопштио Влада, секретар.

в) Посетиоци су били одушевљени кућом Ђорђа Балашевића, чувеног војвођанског кантаутора.

г) Петра, нашег друга из одељења, Воја Војиновић, председник општине, наградио је путовањем на Златибор.

Провера задатака. Решење задатака: а) главни град Словачке; б) секретар; в) чувеног војвођанског кантаутора; г) нашег друга из одељења; председник општине.

У служби **апозиције** се налазе именице или именичке синтагме; те речи и скупови речи са именицама налазе се у истом падежу као и именички појам који ближе одређују. Апозиција је одредба именице којом се на други начин казује исто што и именицом уз коју стоји. У служби апозиције су именице и именичке синтагме.

Када се титуле, звања и занимања и сл. пишу испред личног имена, не одвајају се запетама:

*Професор историје* Пера Перић није данас у школи.

Али: Пера Перић, *професор историје*, није данас у школи.

2. Пажљиво прочитај следеће реченице. Обрати пажњу на подвучене делове реченица (врста речи, синтаксичка јединица).

а) Све очи биле су упрте у Зорана, поцрвенелог од беса.

б) Тамара, лепа и поносна, није обраћала пажњу на то што се око ње дешавало.

в) Миленина мама, навикнута на ред, веома се изненадила призором који је затекла.

г) Јован је угледао пса, огромног и коврцавог.

И ови подвучени делови реченица, као и апозиција, пружају додатну информацију о именичком појму и одвајају се запетом. За разлику од апозиције, у чијој се служби налазе именице и именичке синтагме, у служби овога реченичног члана налазе се придеви и скупови речи са придевима. Овај реченични члан назива се **апозитив**.

Апозитив је одредба именице којом се износи нека карактеристика именичког појма уз који апозитив стоји. У служби апозитива најчешће су придеви и скупови речи са придевима. Апозиција и апозитив се називају још и **издвојеним одредбама**.

Школску изложбу отворила је Марина Савић, професорка српског језика.



апозиција

Школску изложбу отворила је професорка српског језика Марина Савић.



атрибут

### **Реченични чланови исказани речју и синтагмом**

а) Пећина је веома лепа и хладна. – **субјекат** исказан **речју**

б) Најдужа пећина на свету дугачка је преко 350 км. – **субјекат** исказан **именичком синтагмом**

в) Џон Кабот, енглески морепловац, открио је Гренланд. – **апозиција** исказана **именичком синтагмом**; **прави објекат** исказан **речју**

г) Нећемо стићи тамо пре осам сати. – **прилошка одредба за место** исказана **речју**; **прилошка одредба за време** исказана **синтагмом**

### **Напоредни односи**

- напоредност = упоредност, паралелност

Врсте напоредних односа и њихова обележја:

- саставни: И, ПА, ТЕ, НИ, НИТИ + запета;
- супротни: А, АЛИ, НЕГО, ВЕЋ, НО (обавезно се одвајају запетама);
- раставни: ИЛИ